(مقالۀ پژوهشی)

رابطۀ اخلاق پولی و ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری با درک اقدامات تردیدآمیز

مرجان عاطفی، دکتر الهه برزگر*

گروه حسابداری واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

(تاریخ دریافت: 95/5/2، تاریخ پذیرش: 95/7/10)

چکیده

زمینه: امروزه فعالیت‌های متقلبانه اثرات مخربی بر سرمایه‌گذاری و بازارهای مالی گذاشته اند و تقلب، جعل و دستکاری مغرضانه در اسناد و دیگر رفتارهای سوء حرفه‌ای منجر به افزایش عدم اعتماد عمومی به حرفه حسابداری شده است. بر این اساس، حسابداران باید بتوانند با فشارهایی که از طرف خودشان و یا منابع خارجی وجود دارد مقابله کنند. هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطۀ بین اخلاق پولی و ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری با درک رویدادها و اقدامات تردیدآمیز حسابداری است.

روش: پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته حسابداری دانشگاه‌های استان فارس می‌باشد، که از میان آن‌ها 435 نفر، به روش تصادفی ساده، به عنوان نمونه تحقیق، انتخاب شدند. ابزار مورد استفاده در این بررسی پرسشنامه بود و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف و آزمون‌های همبستگی اسپیرمن و پیرسون استفاده گردید.

یافته‌ها: نتایج بررسی نشان داد که ارتباط مثبت و معنی‌داری بین اخلاق پولی (پول‌دوستی) و ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری با درک آن‌ها نسبت به رویدادهای تردیدآمیز و متقلبانه حسابداری وجود دارد.

نتیجه گیری: با توجه به رابطۀ اخلاق پولی و ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری با درک اقدامات تردیدآمیز، به نظر می رسد ضروری است که مراجع حرفه‌ای بر آموزش اصول اخلاق پولی دانشجویان و نحوه اجرا و استفاده از این اصول در مواجه با رویدادهای تردیدآمیز و متقلبانه حسابداری تأکید نمایند و مباحث درسی اخلاقی را در کنار سایر مباحث تخصصی به دانشجویان حسابداری در نظر بگیرند.

کلید واژگان: *اخلاق پولی، ادراک اخلاقی، اقدامات تردیدآمیز*

سرآغاز

پس از گذشت سالیان طولانی از تحول اخلاقی در زندگی انسان‌ها، هنوز بشر با مسائل و مشکلات پیچیده و بغرنجی روبرو است که زائیده رفتارهای غیراخلاقی همچون بی‌عدالتی، تقلب، دروغ، فریب‌کاری، دستکاری مغرضانه، جانبداری و بسیاری موارد دیگر است که آینده زندگی اجتماعی، اقتصادی و مالی، همراه با رفاه نسل بشر را تهدید می‌کند (1). با مشخص کردن دلایل اصلی در ارتباط با قضاوت‌های اخلاقی که حسابداران در هنگام مواجه با موقعیت‌های اخلاقی انجام می‌دهند می‌توان شکست‌های اخلاقی آینده را به منظور کسب اعتماد عمومی در حرفه حسابداری کاهش داد (2). پژوهشگران بیان می دارند، وضعیت‌های گوناگون و عوامل مختلفی می‌تواند موجبات نقض و عدم رعایت اصول بنیادی اخلاقی را فراهم آورد، که یکی از این عوامل پول است (3، 4 و 5). اگرچه پول جنبۀ بسیار مهمی در زندگی روزانه ما به شمار می‌رود و به

* نویسنده مسؤول: نشانی الکترونیکی: barzegar@ iaushiraz.ac.ir

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.2.12.9]

عنوان ارزشی اقتصادی، بیش‌تر بر محور منافع شخصی است اما شواهد پژوهشی فراوانی وجود دارد که بر پایهٔ آن‌ها، پول‌دوستی[1] بیش از حد انسان‌ها می‌تواند دردسرآفرین باشد؛ در نتیجه، به‌نظر می‌رسد که برجسته شدن نقش پول و نگرش‌های معطوف به آن می‌تواند افراد را در راستای منافع خود، بدون توجه به منافع دیگران سوق دهد (6).

ادراک یک فرآیند ذاتی (فطری) انسانی است؛ هنگامی که افراد چیزی را می‌بینند، احساس می‌کنند، می‌شنوند، لمس می‌کنند و می‌بویند (7). ادراک همچنین، تفسیر و سازماندهی فرآیندی از اطلاعات ورودی با هدف فهمیدن عکس‌العمل موردنظر متناسب با آن‌هاست (8). بر این اساس، مردم آن‌چه را که هر روزه در همه‌جا می‌بینند درک می‌کنند. یک ارتباط قابل توجه بین ادراک از مشکل اخلاقی و مقاصد اخلاقی وجود دارد؛ به‌گونه‌ای که ادراک شخص از یک مشکل اخلاقی، تعیین‌کنندهٔ اقدام یا عملی است که آن فرد انجام می دهد (9). ادراک اخلاقی نیز توانایی فرد برای شناسایی اقدامات اخلاقی و غیراخلاقی و نتیجه اخلاقی آن‌چه در شخصیت و رفتار خوب و درست است، می باشد (2). به عقیدهٔ پژوهشگران، هرچه سطح ادراک اخلاقی یک حسابدار بالاتر باشد در رویارویی با مسائل و مشکلات بهتر عمل می‌کند (10). بر این اساس، درصورتی‌که هدف بهبود اخلاق در حرفهٔ حسابداری باشد، درک ارزش‌های اخلاقی دانشجویان حسابداری می‌تواند با اهمیت باشد.

نگرش افراد نسبت به پول در اخلاق و خصوصیات شخصی آنها نهفته است (11). همچنین، معنای پول وابسته به ذهنیت افراد است اما خود پول یک هدف به منظور به دست آوردن کالاها و تکمیل نیازها، امیال و آرزوهاست. در نتیجه، معنای پول به شدت با ادراک افراد و رفتار آنها مرتبط است (12). به‌گونه‌ای که، نگرش افراد نسبت به پول تأثیر قابل توجه و معناداری بر انگیزه، عملکرد، رفتارهای مرتبط با کار و اثربخشی آنها در سازمان‌ها دارد (13). پول‌دوستی نیز تمایلات و ارزش‌های افراد در رابطه با پول و یکی از نیازهای حرص و آز[2] و یا نیازهای ماتریالیسم است. حرص و آز با اخلاق پولی[3] و پول دوستی مرتبط است و یک میل مفرط به ثروت می‌باشد، که خوب نیست و باعث تحریک بازارها می‌شود؛ به بیان دیگر، حرص و آز خواسته یا تمایل بیش‌تر برای کسب پول و دارایی‌های مادی است (14). در نتیجه، اخلاق پولی میزان پول دوستی افراد و همچنین، اهمیت اخلاق را در مورد چگونگی قضاوتشان درباره پول بررسی می‌کند و مترادف با واژه پول‌دوستی به کار می‌رود. به بیان دیگر، مفهوم اخلاق پولی احساس ذهنی افراد را نسبت به پول اندازه‌گیری می‌کند و یکی از عوامل روانشناختی است که بر ادراک اخلاقی تأثیرگذار است. به گونه ای که، اشخاصی که به شدت علاقه مند به پول هستند اغلب درک کمتری نسبت به اخلاق داشته و این مسأله به صورت منفی باعث می‌شود که در تصمیم‌گیری آن‌ها، اخلاق کمتر رعایت شود (5).

گزارشگری مالی متقلبانه و سوء استفاده از دارایی‌ها، منافع عمومی را به خطر می‌اندازند. گزارشگری مالی متقلبانه می‌تواند مواردی از قبیل: فریب‌کاری شامل سندسازی و دستکاری یا تغییر سوابق حسابداری و مدارک پشتوانه تهیه صورت‌های مالی؛ ارائه نادرست یا حذف عمدی رویدادها، معاملات یا سایر اطلاعات با اهمیت در صورت‌های مالی؛ و به کارگیری نادرست استانداردهای حسابداری مرتبط با اندازه‌گیری، شناسایی، طبقه‌بندی، ارائه یا افشا به‌عمد را در برگیرد. سوء استفاده از دارایی‌ها نیز می‌تواند به راه‌های گوناگونی از قبیل: اختلاس دریافت‌ها؛ سرقت دارایی‌های ثابت مشهود یا نامشهود؛ و پرداخت وجه نقد از بابت کالا و خدماتی که دریافت نشده اند، انجام شود (15). در نتیجه، عدول حسابداران و حسابرسان از هر یک از موارد ذکر شده، اقدام تردیدآمیز محسوب می شود. برای نمونه پنهان کردن تعدیلات سود در شرکت‌ها و ارائه صورت‌های مالی مبهم و خلاف واقعیت در زمره اقدامات تردیدآمیز هستند. بین قضاوت‌های تردیدآمیز[4] و اقدامات تردیدآمیز[5] تفاوت وجود دارد و مؤلفه‌های هوش، میزان شکاک بودن، میزان اعتماد به نفس و انگیزه‌های افراد از عوامل مؤثر بر تردیدگرایی هستند (16). هم قضاوت‌های تردیدآمیز و هم اقدامات تردیدآمیز برای حسابداری ضروری هستند و در واقع با

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.2.12.9]

قضاوت تردیدآمیز شرط لازم و ضروری برای داشتن اقدام تردیدآمیز فراهم می‌شود؛ قضاوت همراه با تردید زمانی رخ می‌دهد که فرد پی ببرد موضوع بالقوه‌ای ممکن است وجود داشته باشد که نیازمند کار یا تلاش بیش‌تری است؛ در حالی که اقدام همراه با تردید زمانی رخ می‌دهد که فرد بر اساس قضاوت تردیدآمیز خود، رفتارش را تغییر دهد (17). پژوهشگران معتقدند، حسابداران با استدلال اخلاقی بالاتر در مقایسه با حسابداران با استدلال اخلاقی پایین‌تر، گاهی اوقات با وضعیت نقض رفتاری مواجه می‌شوند که غیراخلاقی است؛ و با احتمال بیش‌تری چنین موقعیت‌هایی را به عنوان غیراخلاقی درک می‌کنند (5).

بر اساس بیانیه شماره 99 استانداردهای حسابرسی، تقلب عمدی تعمدی است که منجر به ارائه نادرست با اهمیت در صورت‌های مالی می‌شود. این استاندارد سه عامل انگیزه یا فشار، فرصت‌های موجود و توجیه عقلی را برای بروز تقلب معرفی می‌کند که به آن مثلث تقلب گفته می‌شود (18). انگیزه‌های اقتصادی در قالب منافع یا نیازهای مالی متداول‌ترین انگیزهٔ تقلب هستند؛ در حالی که برخی افراد نیز به دلیل انگیزه‌های روحی و روانی نظیر قدرت‌طلبی یا کسب منزلت اجتماعی و مورد توجه قرار گرفتن دست به تقلب می‌زنند (19). تقلب صورت‌های مالی نیز تهدیدی جدی برای اطمینان مشارکت‌کنندگان بازار به اطلاعات مالی است، هزینه‌های سنگینی برای اقشار مختلف به دنبال دارد و یک رفتار غیرقابل قبول، غیرقانونی و غیراخلاقی است و بخش عمدهٔ این تقلب‌ها ناشی از انگیزه‌های اقتصادی است (20). شیوه‌های متداول انجام تقلب در صورت‌های مالی عبارتند از:

1. ثبت درآمدهای واهی[6]: بدین معنی که کالا یا خدمتی ارائه نشده، اما در دفاتر حساب‌های دریافتنی بدهکار و درآمد بستانکار می‌شود. از نمونه‌های آن می‌توان به مشتریان جعلی و فروش‌های جعلی اشاره کرد. این نوع تقلب باعث افزایش دارایی‌ها و بیش‌نمایی سود خواهد شد و متداول‌ترین نوع تقلب در صورت‌های مالی است.

2. استفاده نادرست از تفاوت زمانی[7]: در این روش، درآمدهای دوره بعد در دوره جاری شناسایی و هزینه‌های دوره جاری به دوره‌های بعد منتقل می‌شوند.

3. ارزیابی نادرست دارایی‌ها[8]: از قبیل، بیش‌نمایی دارایی‌های جاری، مانند دستکاری حساب موجودی‌ها؛ ارزیابی نادرست دارایی‌ها و سرمایه‌ای کردن مخارج تحقیق و توسعه به جای به هزینه منظور کردن آن‌ها؛ ثبت نکردن هزینه استهلاک؛ بیش‌نمایی دارایی‌ها در زمان تحصیل و ادغام؛ و نشان دادن دارایی‌ها در صورت‌های مالی، در حالی که آن دارایی در حقیقت واقع در مالکیت واحد نیست.

4. حذف عمده بدهی‌ها و هزینه‌ها: به منظور بهتر نشان دادن وضعیت مالی. مانند ثبت نکردن حساب‌های پرداختنی و سایر بدهی‌ها؛ ثبت کردن درآمدها و سودهای تحقق‌نیافته؛ و در نظر نگرفتن بدهی‌های حقوقی.

5. افشای ناکافی: از قبیل، افشا نکردن تغییر در رویه‌های حسابداری؛ تخطی از اصول حسابداری و یا هر اطلاعات با اهمیت دیگر؛ ارائه نادرست ماهیت عملکرد بنگاه، و ارائه نادرست تصمیم‌های مدیریت و افشا نکردن کافی آنها (21).

تفاوت‌های فردی در انجام قضاوت‌های اخلاقی را می‌توان به وسیله دو فلسفه اخلاقی آرمان‌گرایی9 و نسبی گرایی10 تشریح کرد (22). آرمان گرایی بر جنبه رفاه و سعادت دیگران در اثر تصمیم‌گیری اشخاص تأکید دارد و حاکی از عقیدهٔ راسخ یک فرد نسبت به این مسأله است که قضاوت اخلاقی از نظر وجدانی باید کاملاً براساس اصول، هنجارها و قوانین اخلاقی صورت گیرد. به عقیدهٔ افراد آرمان‌گرا اصول، هنجارها و قوانین اخلاقی همیشه، بدون توجه به موقعیت‌های مختلف، صادق هستند و آسیب رساندن به دیگران همیشه اجتناب‌پذیر است (23). در حالی که نسبی‌گرایان معتقدند؛ تفسیرها و راه‌های بسیاری برای نگرش به موضوع اخلاقی و حل مسائل اخلاقی وجود دارد و استانداردهای اخلاقی و تعیین درستی یا نادرستی عملکرد افراد، به فرهنگ، ماهیت وضعیت و نتایج، شرایط زمانی، مکانی و سایر ویژگی‌های محیطی بستگی دارد؛ در نتیجه، نمی‌توان به صورت کلی درست یا نادرست بودن عملکرد

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.2.12.9]

افراد را تعیین نمود و عملکرد افراد ممکن است در یک جامعه اخلاقی و در جامعه‌ای دیگر با شرایطی متفاوت غیراخلاقی محسوب شود (24).

دانشجویان حسابداری در سطوح منافع شخصی، ادراک اخلاقی و درک عدم صداقت علمی، تفاوت قابل توجهی نسبت به دانشجویان سایر رشته ها دارند (25). همچنین، دانشجویان حسابداری با تعهدات حرفه‌ای بالاتر و اجتماعی سازی مقدماتی در مقایسه با سایر دانشجویان با احتمال بیش‌تری اقدامات تردیدآمیز را به عنوان رویدادهای غیراخلاقی می بینند (26). تفاوت معناداری نیز بین ادراک اخلاقی دانشجویان کسب و کار در ارتباط با مدیریت سود و اقدامات تردیدآمیز حسابداری وجود دارد (27). همچنین، رابطه معناداری بین گرایش به مشارکت در گزارشگری مالی متقلبانه و تقدم اولویت ارزش های شخصی همچون «زندگی مرفه»، «خوش بودن» و «عزت نفس» وجود دارد (28). ارتباط قابل توجهی نیز بین ویژگی های شخصیتی، ادراک دانشجویان حسابداری نسبت به اخلاق و اخلاق پولی (پول‌دوستی) آنها وجود دارد (29). بین پول‌دوستی با ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری رابطه ای منفی وجود دارد. به گونه‌ای که هرچه سطح پول‌دوستی فرد بیشتر باشد، سطح ادراک اخلاقی وی کمتر می‌شود (30). بین پول دوستی و ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری بر حسب سن، جنسیت و مقطع تحصیلی، تفاوت قابل ملاحظه ای وجود دارد (31). همچنین، بین سطوح دینداری و پول دوستی دانشجویان حسابداری با ادراک اخلاقی آن‌ها رابطه وجود دارد. به گونه‌ای که دانشجویان با درجات بالاتر دینداری، ادراک اخلاقی بالاتری دارند. همچنین، دانشجویان با گرایش بالاتر پول‌دوستی، ادراک اخلاقی پایین‌تری خواهند داشت (32). اخلاق پولی (پول‌دوستی) به گونه‌ای با اهمیت نیز با ادراکات متقلبانه و درک رویدادها و اقدامات تردیدآمیز مرتبط است (33). در واقع، افرادی که به شدت علاقه مند به پول هستند در سطوح بالاتر ماکیاولیسم قرار دارند و بیش تر از دیگران در رفتارهای غیراخلاقی شرکت می کنند (4). وسوسه نیز به طور مستقیم با نیات غیراخلاقی در ارتباط است و میزان اخلاق پولی (پول دوستی) افراد منجر به هوش پولی می‌شود و می‌تواند نگرش‌های متقلبانه آنها را پیش‌بینی کند (3). همچنین، رابطه‌ای محسوس بین جهت‌گیری اخلاقی افراد و تصمیم‌گیری آنها وجود دارد. به گونه‌ای که، افراد هنگامی که از تصمیمی نفع شخصی ببرند، این نفع شخصی با میزان آرمان‌گرایی آنها رابطه دارد، در حالی‌که با نسبی‌گرایی و تعهد حرفه‌ای آن‌ها رابطه ندارد (23). در پژوهشی بررسی شد که آیا قضاوت اخلاقی استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی از مدیریت سود، تابع نفع شخصی است یا خیر؟ در این پژوهش، دانشجویان در دو نقش سهامدار و غیرسهامدار قرار گرفتند. نتایج این پژوهش نشان داد سهامداران، در سناریوهایی که در آن مدیریت سود با انگیزه منتفع‌شدن شرکت انجام شده است، به میزان کم‌تری غیراخلاقی هستند. همچنین، در مورد دانشجویانی که در نقش غیرسهامدار بودند، انگیزه مدیریت سود تأثیری بر قضاوت‌های اخلاقی آنان نداشت (34). بین آرمان‌گرایی و نسبی گرایی با گرایش حسابرسان ایرانی به نیات غیراخلاقی، هنگام مواجه با تنگناهای اخلاقی نیز ارتباط معناداری وجود ندارد (35). و حسابرسان نسبی‌گرا نسبت به حسابرسان آرمان‌گرا کمتر به مسائل اخلاقی اهمیت می دهند (36). ایدئولوژی‌های پذیرفته شده حسابرسان نسبی گرا تحت تأثیر میزان اخلاق پولی (پول دوستی) آن هاست، به‌گونه‌ای که نگرش افراد نسبت به پول دارای پیامدهای مهمی از منظر تأثیر بر حرفه حسابداری است و این موقعیت‌ها با هنجارهای فرهنگی- زمینه‌ای مرتبط هستند (37). در پژوهش دیگری ادراک اخلاقی دانشجویان و مفاهیمی از توسعهٔ ملی و رفتارهای متقلبانه آنها در موقعیت‌های تحصیلی به عنوان شاخصی از رفتار غیراخلاقی بررسی شد؛ یافته های این پژوهش بیانگر آن بود که تفاوت قابل توجهی بین ادراک اخلاقی دانشجویان بر اساس جنسیت وجود ندارد. هرچند مشاهده شد که دانشجویان دختر کمی اخلاقی‌تر عمل می‌کنند (38).

با توجه به این که ریشهٔ بسیاری از رفتارها و تصمیم های حسابداران را می‌توان در اخلاق و ارزش‌های اخلاقی جستجو

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.2.12.9]

کرد و پاسخ‌گویی به سهامداران بالقوه و بالفعل و سایر استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی مستلزم داشتن دانش کامل و کافی برای مواجه و رفع معضلات، دودلی‌ها یا تردیدهای اخلاقی است. و بر این اساس که، اخلاق پولی و پول دوستی به طور قابل توجهی در ارتباط با بسیاری از نگرش ها و رفتارهای مربوط به کار است و می‌تواند به موضوعی مهم برای مدیران و پژوهشگران تبدیل شود. همچنین، با توجه به این‌که دانشجویان حسابداری در آینده به عنوان حسابداران و حسابرسان حرفه‌ای فعالیت خواهند داشت، لذا این پژوهش درصدد یافتن پاسخی مناسب برای این پرسش است که آیا اخلاق پولی و ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری با درک اقدامات تردیدآمیز حسابداری توسط آنها ارتباط دارد؟ در این مطالعه، درک اقدامات تردیدآمیز به عنوان متغیر وابسته و ادراک اخلاقی و اخلاق پولی به عنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته شدند.

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر نحوهٔ گردآوری اطلاعات توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعهٔ آماری پژوهش، تمامی دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته حسابداری دانشگاه‌های استان فارس می‌باشد. با توجه به ماهیت پژوهش و حجم زیاد جامعه، 435 نفر به عنوان نمونهٔ پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. همچنین لازم به ذکر است، با توجه به متغیر وابسته این پژوهش که درک اقدامات تردیدآمیز است، لازم بود دانشجویان به منظور پاسخ‌دادن به سؤال‌های این پرسشنامه، دانش عمیق‌تری نسبت به رویدادها و اقدامات تردیدآمیز و متقلبانه حسابداری داشته باشند. براین‌اساس، در این پژوهش از دانشجویان ورودی سال‌های 1390، 1391 و 1392 مقطع کارشناسی و دانشجویان ورودی سال‌های 1392، 1393 و 1394 مقطع کارشناسی ارشد استفاده گردید. ابزار جمع‌آوری داده‌ها نیز پرسشنامه موقعیت اخلاقی[11]، مقیاس اخلاق پولی[12] و پرسشنامه درک اقدامات تردیدآمیز[13] بود (22، 39 و 40). پس از ترجمه و بومی‌سازی این پرسشنامه‌ها، به منظور حصول اطمینان از روایی و اعتبار آن‌ها، ابتدا سؤال‌های مرتبط با تمامی متغیرهای پژوهش بین تعدادی از اساتید مجرب و صاحب‌نظر حسابداری توزیع و به صورت مقدماتی اجرا گردید تا اگر توصیه‌هایی در ارتباط با سؤال های مطرح شده وجود دارد، پیشنهاد نمایند. در نهایت این نظرات اصلاحی دریافت و در پرسشنامه نهایی منظور گردید. پایایی و قابلیت اطمینان پرسشنامه‌ها نیز توسط آلفای کرونباخ مورد آزمون قرار گرفت که مقدار آلفای به‌دست آمده سؤال‌های پرسشنامه موقعیت اخلاقی 0/796، سؤال‌های پرسشنامه مقیاس اخلاق پولی 0/813 و سؤال‌های پرسشنامه درک اقدامات تردیدآمیز 0/807 می باشد که نمایانگر پایایی قابل قبولی است.

با استفاده از پرسشنامه موقعیت اخلاقی، متغیر ادراک اخلاقی اندازه‌گیری می شود. این پرسشنامه مشتمل بر 2 گویه و 20 گزاره است و تمرکزش بر روی یک معیار روان‌سنجی کامل برای سنجش رفتار اخلاقی می‌باشد. در این پرسشنامه گزاره‌هایی در ارتباط با دو عامل «آرمان‌گرایی» و «نسبی‌گرایی» مطرح و به نظرخواهی گذاشته شده است؛ و هر یک از پاسخ‌دهندگان موافقت یا مخالفت خود را نسبت به هر یک از گزاره‌ها در طیف 7 امتیازی لیکرت بیان می‌نمایند.

با استفاده از مقیاس اخلاق پولی، متغیر اخلاق پولی (پول دوستی) مورد سنجش قرار گرفت. این مقیاس یکی از پرکاربردترین پرسشنامه‌ها در زمینه اخلاق پولی است، اهمیت اخلاق را در مورد چگونگی قضاوت افراد درباره پول می‌سنجد و تلاش می‌کند تا احساسات ذهنی افراد را نسبت به پول بسنجد. این پرسشنامه مشتمل بر 6 گویه و 30 گزاره است و در آن گزاره‌هایی در ارتباط با شش عامل «خوبی»، «بدی»، «موفقیت»، «احترام- عزت نفس[14]»، «بودجه[15]» و «استقلال- اقتدار[16]» مطرح و به نظرخواهی گذاشته شده است؛ و هر یک از پاسخ‌دهندگان موافقت یا مخالفت خود را نسبت به هر یک از گزاره‌ها در طیف 7 امتیازی لیکرت بیان می‌نمایند.

با استفاده از پرسشنامه درک اقدامات تردیدآمیز نیز، متغیر درک اقدامات تردیدآمیز حسابداری اندازه‌گیری می‌شود. این پرسشنامه نگرش دانشجویان حسابداری را در مورد رویدادهای تردیدآمیز و

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.2.12.9]

متقلبانه حسابداری می سنجد و مشتمل بر 5 سناریو است و در آن سناریوهایی در ارتباط با چهار عامل «شناسایی زودهنگام (پیش از موقع) درآمدها» که یک نمونه از مدیریت سود است، «طبقه‌بندی دارایی‌های بلندمدت و اوراق بهادار قابل تبدیل به عنوان جاری» به منظور بهبود نسبت جاری، «ثبت موجودی‌های امانی به‌عنوان دارایی‌ها» که نقض آشکاری از اصول پذیرفته‌شدهٔ حسابداری است، و «گزارش نکردن بدهی های احتمالی» که نمونه‌ای از نقض اصل محافظه کاری است مطرح و به نظرخواهی گذاشته شده است؛ و هر یک از پاسخ دهندگان نظر خودشان را راجع به اخلاقی یا غیراخلاقی بودن هر یک از سناریوها در طیف 7 امتیازی لیکرت بیان می‌نمایند.

در این پژوهش 435 پرسشنامه توزیع شد؛ در نهایت 421 پرسشنامه دریافت گردید که از این تعداد تنها 375 پرسشنامه قابلیت اجرا داشتند. که داده‌های به‌دست آمده از این پرسشنامه ها با استفاده از آزمون کولموگروف- اسمیرنوف و آزمون همبستگی اسپیرمن یا پیرسون (بسته به نوع توزیع داده ها) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. برای این کار از نرم‌افزارهای؛ اس‌پی‌اس‌اس و اکسل استفاده شد.

یافته‌ها

آماره‌های توصیفی تمامی متغیرهای پژوهش شامل درک اقدامات تردیدآمیز؛ اخلاق پولی و ادراک اخلاقی در جدول 1 نشان داده شده است.

جدول 1: آماره‌های توصیفی

	درک اقدامات تردیدآمیز حسابداری	اخلاق پولی	ادراک اخلاقی		
			آرمان‌گرایی	نسبی‌گرایی	کل
میانگین	4/45	5/28	6/09	4/56	5/19
میانه	4/20	5/30	6/20	4/30	5/15
انحراف معیار	1/07	0/65	0/71	5/35	0/62

در این مطالعه، قبل از آزمون فرضیه‌ها، نرمال بودن توزیع متغیرهای پژوهش با استفاده از آزمون کلموگروف- اسمیرنف مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این آزمون در جدول 2 ارائه شده است.

جدول 2: نتایج آزمون کلموگروف-اسمیرنف

	اخلاق پولی	ادراک اخلاقی			درک اقدامات تردیدآمیز حسابداری
		آرمان‌گرایی	نسبی‌گرایی	کل	
تعداد	375	375	375	375	375
میانگین	5/28	6/09	4/56	5/19	4/45
انحراف معیار	0/65	0/71	5/35	0/62	1/07
آماره K-S	0/792	1/955	6/852	0/895	2/229
احتمال آماره K-S	0/556	0/001	0/000	0/399	0/000
نوع توزیع	نرمال	غیرنرمال	غیرنرمال	نرمال	غیرنرمال

فرضیه اول: بین ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری و درک اقدامات تردیدآمیز حسابداری رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج آزمون این فرضیه در جدول 3 نشان داده شده است. نتایج به‌دست آمده از آزمون فرضیه اول، حاکی از رد فرض H_0 در سطح خطای 0/05 است. لذا، فرضیه اول پژوهش مبنی بر این‌که بین ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری و درک اقدامات تردیدآمیز حسابداری رابطه معناداری وجود دارد؛ تأیید می‌شود.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.2.12.9]

جدول 3: نتیجه آزمون فرضیه اول

نوع رابطه		نوع ضریب همبستگی	شدت ضریب همبستگی	P-Value	نتیجه آزمون
درک اقدامات تردیدآمیز حسابداری	ادراک اخلاقی	اسپیرمن	-0/225	0/000	رد فرض H_0
	ادراک اخلاقی	پیرسون	-0/223	0/000	رد فرض H_0
	آرمان‌گرایی	اسپیرمن	0/041	0/430	عدم رد فرض H_0
	نسبی‌گرایی	اسپیرمن	-0/310	0/000	رد فرض H_0

فرضیه دوم: بین اخلاق پولی (پول دوستی) دانشجویان حسابداری و درک اقدامات تردیدآمیز حسابداری رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج آزمون این فرضیه در جدول 4 نشان داده شده است. نتایج به‌دست آمده از آزمون فرضیه دوم، حاکی از رد فرض H_0 در سطح خطای 0/05 است. لذا، فرضیه دوم پژوهش مبنی بر این‌که بین اخلاق پولی دانشجویان حسابداری و درک اقدامات تردیدآمیز حسابداری رابطه معناداری وجود دارد؛ تأیید می‌شود.

جدول 4: نتیجه آزمون فرضیه دوم

نوع رابطه		نوع ضریب همبستگی	شدت ضریب همبستگی	P-Value	نتیجه آزمون
درک اقدامات تردیدآمیز حسابداری	اخلاق پولی	اسپیرمن	-0/107	/0390	رد فرض H_0
	اخلاق پولی	پیرسون	-0/111	/0320	رد فرض H_0

بحث

نتایج آزمون فرضیهٔ اول نشان داد ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری با درک آنها نسبت به اقدامات تردیدآمیز حسابداری ارتباط دارد. همچنین، دانشجویان حسابداریِ نسبی‌گرا نسبت به دانشجویان حسابداریِ آرمان گرا، درک پایین تری نسبت به رویدادهای تردیدآمیز حسابداری دارند و کمتر قادر به تشخیص و شناسایی این‌گونه اقدامات هستند. نتایج این فرضیه با یافته‌های چندی از پژوهش‌ها که اظهار داشته‌اند حسابرسان نسبی‌گرا نسبت به حسابرسان آرمان‌گرا کمتر به مسائل اخلاقی اهمیت می‌دهند، همخوانی دارد (26 و 36). این نتیجه برخلاف برخی دیگر از پژوهش‌ها است که بیان کرده‌اند بین آرمان‌گرایی و نسبی گرایی با گرایش حسابرسان ایرانی به نیات غیراخلاقی هنگام مواجه با تنگناهای اخلاقی رابطهٔ معناداری وجود ندارد؛ البته باید در نظر داشت که این پژوهش‌ها ارتباط بین ارزش‌های شخصی و نگرش های اخلاقی را مورد بررسی قرار دادند درحالی‌که در این پژوهش ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری با درک اقدامات تردیدآمیز آنها مورد بررسی قرار گرفت (35).

نتایج آزمون فرضیهٔ دوم نیز نشان داد اخلاق پولی دانشجویان حسابداری با درک آنها نسبت به اقدامات تردیدآمیز حسابداری ارتباط دارد. به گونه‌ای که آن دسته از دانشجویان حسابداری که اخلاق پولی بالاتری دارند و میزان علاقه آنها نسبت به پول بیش‌تر است، به میزان بیش‌تری نیز قادر به شناسایی و تشخیص رویدادها و اقدامات تردیدآمیز حسابداری هستند. نتایج این فرضیه با یافته های چندی از پژوهش‌ها که اظهار داشته‌اند بین گرایش به مشارکت در گزارشگری مالی متقلبانه و اولویت ارزش‌هایی همچون زندگی مرفه داشتن، خوش بودن و عزت نفس ارتباط وجود دارد، هم‌خوانی دارد (3، 28 و 33).

در فرآیند پژوهش های علمی مجموعه شرایطی وجود دارد که غیرقابل اجتناب بوده و می‌تواند نتایج پژوهش را تحت‌تأثیر قرار دهد. پژوهش حاضر نیز با مشکلات و موانع عدیده‌ای در جمع آوری اطلاعات روبرو بود که عبارتند از: عدم همکاری کامل شرکت کنندگان در تکمیل پرسشنامه و محافظه‌کاری در پاسخ‌گویی به سؤال‌ها؛ موقعیت‌های مورد آزمایش و سناریوهای فرضی، که موقعیت‌هایی خیالی را به تصویر کشیدند و از شرکت‌کنندگان خواسته شد خود را در آن موقعیت‌ها قرار داده و با توجه به درک سناریوها به سؤال ها پاسخ دهند. در نتیجه،

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.2.12.9]

امکان دارد شرکت‌کنندگان این موقعیت‌ها را جدی نگرفته و در شرایط واقعی به گونه ای متفاوت عمل نمایند. روحیات و موقعیتی که پاسخ دهندگان در آن قرار دارند، نیز ممکن است پاسخ‌های آنها را تحت‌تأثیر قرار دهد.

پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی، متغیرهایی چون وسوسه، ماتریالیسم، ماکیاولیسم و نیات و رفتارهای غیراخلاقی در نظر گرفته شوند. همچنین، در انجام پژوهش های آتی از حسابرسان، حسابداران رسمی و مدیران مالی شرکت های بورسی استفاده گردد.

نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج پژوهش می‌توان بیان کرد که؛ اخلاق پولی (پول دوستی) و ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری با درک آنها نسبت به رویدادها و اقدامات تردیدآمیز ارتباط دارد. در نتیجه، با آموزش مباحث درسی اخلاق و اصول اخلاق پولی به دانشجویان حسابداری و نحوهٔ اجرا و استفاده از این اصول در مواجه با رویدادهای تردیدآمیز و متقلبانه، می‌توان آنها را با مسائل و موضوعات مرتبط با پول آشنا کرد و با ذکر مثال های واقعی از مسائل و مشکلات اخلاقی در بروز بحران های مالی و بر شمردن جنبه‌های مالی آن، دیدگاه آنان را به اهمیت حرفه‌ای که قرار است در آینده به آن اشتغال ورزند و حساسیت کارشان به خوبی روشن ساخت. بر این اساس، مراجع ذی صلاح می توانند با انتشار نشریاتی در زمینه معرفی رویکردهای اخلاق پولی و منافع و آسیب هایی که پول می‌تواند در زندگی افراد داشته باشد، به تبیین مفیدترین و اثربخش ترین رویکردها اقدام نمایند.

ملاحظه‌های اخلاقی

در این پژوهش با معرفی منابع مورد استفاده اصل اخلاقی امانتداری علمی رعایت و حقوق معنوی مولفین آثار محترم شمرده شده است. سایر اصول اخلاقی همچون رازداری و رضایت آگاهانه، رعایت شده است.

واژه‌نامه

1. Love of Money	پول‌دوستی
2. Greed	حرص و آز
3. Money Ethics	اخلاق پولی
4. Questionable Judgments	قضاوت‌های تردیدآمیز
5. Questionable Actions	اقدامات تردیدآمیز
6. Fictitious Revenues	درآمدهای واهی
7. Timing Differences	تفاوت زمانی
8. Improper Asset Valuations	ارزیابی نادرست دارایی‌ها
9. Idealism	آرمان‌گرایی
10. Relativism	نسبی‌گرایی
11. Ethical Position Questionnaire (EPQ)	پرسشنامه موقعیت اخلاقی
12. Money Ethic Scale (MES)	مقیاس اخلاق پولی
13. Understanding the Questionable Actions	درک اقدامات تردیدآمیز
14. Respect-Self esteem	احترام-عزت‌نفس
15. Budget	بودجه
16. Freedom-Power	استقلال-اقتدار

منابع

1. Malekian E, Asri J. (2013). The effect of accountant's ethics decision making on correctness prediction of profit firms listed in the Tehran stock exchange. Mashhad: National Conference Eleventh on Iran Accounting in Ferdowsi University of Mashhad. (In Persian).
2. Dazeh N, Garkaz M. (2015). Relationship between moral reasoning, moral thinking, moral intention and moral inclination among formal accountant. Ethics in Science and Technology; 10 (1): 115-123. (In Persian).
3. Chen J, Tang TLP, Tang N. (2014). Temptation, monetary intelligence (love of money), and environmental context on unethical intentions and cheating. Journal of Business Ethics; 123 (2): 197-219.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.2.12.9]

4. Pekdemir IM, Turan A. (2015). The relationships among love of money, machiavellianism and unethical behavior. Canadian Social Science; 11 (6): 48-59.

5. Marwah Y, Anim W. (2015). Analysis of effect of ethics education and love of money perception of accounting students in the preparation of financial statements. Journal of Education and Vocational Research; 6 (1): 1-12.

6. Golparvar M, Javadian Z.(2010). The relation between believing in just and unjust world and interest in money. A Research Quarterly in Ethics; 3 (10): 61-78. (In Persian).

7. Gazzaniga MS, Heatherton TF. (2003). Psychological science. USA: Norton and Company.

8. Stanger C. (2011). Introduction to psychology. Available at: http:// ocw.mit.edu/ ans7870/9/9.00SC/MIT9_00SCF11_text.pdf. Accessed: 9 Oct 2014.

9. Jones TM. (1991). Ethical decision making by individuals in organizations: an issue contingent model. Academy of Management Review; 16 (2): 366-395.

10. Gowthorpe C, Blake J. (1998). Ethical issues in accounting. New York: Routledge.

11. Tang TLP, Luna-Arocas R, Whiteside HD. (2003). Money ethic endorsement, self reported income, and life satisfaction: university faculty in the USA and Spain. Personnel Review; 32 (6): 756-773.

12. Lea SEG, Webley P. (2006). Money as tool, money as drug: The biological psychology of a strong incentive. Behavioral and Brain Sciences; 29 (2): 161-209.

13. Lawler EE. (1971). Pay and organizational effectiveness: A psychological view. New York: McGraw-Hill.

14. Sloan A. (2002). The jury's in: greed isn't good. News Week; (June 24): 37.

15. Iran Auditing Standards. (2005). Section 240. Tehran: Auditing Organization. (In Persian).

16. Nelson M. (2009). A Model and literature review of professional skepticism in auditing. A Journal of Practice and Theory, American Accounting Association; 28 (2): 1-34.

17. Hurtt RK. (2013). Research on auditor professional skepticism: literature synthesis and opportunities for future research. A Journal of Practice and Theory, American Accounting Association; 32 (1): 45-97.

18. Auditing Standards Board. (2002). Statement on auditing standard No. 99: consideration of fraud in financial statement audit (SAS 99). Available at: www.aicpa.com. Accessed:9 Oct 2014.

19. Alleyne P, Howard M. (2005). An exploratory study of auditors' responsibility for fraud detection in Barbados. Managerial Auditing Journal; 20(1): 284.

20. Khajavi SH, Mansouri SH. (2014). Fraud: rings hidden in the security chain of financial reporting. CPA Journal; 40: 54-64. (In Persian).

21. Kamal -Sedighi L. (2013). Fraud in financial statements according to the association of certified fraud examiners (ACFE). Auditor Monthly Magazine;64: 116-121. (In Persian).

22. Forsyth DR. (1980). Taxonomy of ethical ideologies. Journal of Personality and Social Psychology; 39 (1): 84-175.

23. Malekian E, Jafaei M, Khosravi B. (2014). The relationship between professional commitment and ethical perspective with the earnings management behavior. Ethics in Science and Technology; 9 (4): 117-126. (In Persian).

24. Jabari H, Rahmani H. (2010). Measurement of ethical considerations in accounting. Ethics in Science and Technology; 5 (3, 4): 47-56. (In Persian).

25. Das M, Henderson E. (2015). Do accounting students differ from others in self-interest, concern for others and ethical perceptions. Canada: Workplace Review. Pp. 37-47.

26. Elias RZ. (2006). the impact of professional commitment and anticipatory socialization on accounting students' ethical orientation. Journal of Business Ethics; 68(1): 83-90.

27. Leonie J. (2014). A comparison of ethical perceptions of earnings-management practices – MENA region and USA. Global Business and Economics Review; 16 (1): 46-59.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.2.12.9]

28. Brief AP, Dukerich JM, Brown PR. Brett JF. (1996). What's wrong with the tread way commission report? experimental analyses of the effects of personal values and codes of conduct on fraudulent financial reporting. Journal of Business Ethics; 15 (2):183–198.

29. Esa E, Zahari AR. (2015). The relationship between personal traits and accounting students perception on ethics and love of money: case of Malaysian government-Linked University. Asian Economic and Social Society; 5 (8): 174-182.

30. Charismawati CD. (2011). Analysis of the relationship between love of money with student perceptions of accounting ethics. [MA Thesis]. Indonesia: The Faculty of Economics, University Diponegoro.

31. Ayu W. (2014). Determinan persepsi etika mahasiswa akuntansi dengan love of money sebagai variabel intervening. Available at: http://jimfeb.ub.ac.id/index.php/jimfeb/article/view/1024. Accessed: 12 Oct 2014.

32. Sahril J. (2013). The ethical perception of accounting student: review of gender, religiosity and the love of money. Available at: http://jimfeb.ub.ac.id/index.php/jimfeb/article/view/626. Accessed: 12 Oct 2014.

33. Elias RZ, Magdy F. (2010). The relationship between accounting students' love of money and reviews their ethical perception. Managerial Auditing Journal, Emerald Group Publishing; 25(3): 269-281.

34. Kaplan S. (2001). Further evidence on the ethics of managing earnings: An examination of the ethically related judgments of shareholder and non shareholders. Journal of Accounting and Public Policy; 20 (1): 27-44.

35. Banimahd B, Beigi-Hachgani I. (2012). The relationship between personal values and ethical intentions of editors. Ethics in Science and Technology; 7 (1): 40-43. (In Persian).

36. Shaub M, Finn D, Munter P. (1993). The effects of leave: a study of professional accountants. Journal of Auditors' Ethical Orientation on Commitment and Managerial Psychology; 16(5,6): 469-484.

37. Gordon FW, Ying HF, Scully G. (2013). How Chinese auditors' relativistic ethical orientations influence their love of money. Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies; 18(2): 20-29.

38. Okafor GO, Okaro SC, Egbunike CF. (2015). Students perception of ethics: implications for national development. International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences; 5 (1): 345-357.

39. Tang TLP. (1992). the meaning of money revisited. Journal of Organizational Behavior; 13(2): 197-202.

40. Uddin N, Gillett PR. (2002). The effects of moral reasoning and self-monitoring on CFO intentions to report fraudulently on financial statements. Journal of Business Ethics; 40 (1): 15-32.

[Downloaded from www.ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1396.12.2.12.9]